3 1761 08819730 6

LU
K8624ny

Kosach, Larisa Petrovna
Оргія.

Title transliterated:
Orgiya

60

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(ЛАРИСА КОСАЧ-КВІТКА)

ОРҐІЯ

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

MAX IN ERMAN

ЛЯЙПЦІҐ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ
головні склади:
BERLIN W 62 / ЛЬВІВ / WINNIPEG MAN. (Canada)

Досі появилися оці книжки:

1—6а. **Лепкий Б.**, Начерк історії української літератури (до нападів Татар), І., нове ілюстроване видання.
7. **Левицький-Нечуй Ів.**, Запорожці.
8. **Ляфонтен Ж.**, Байки (з 4 образками).
9—11. **Карпенко-Карий**, Суєта, нове видання.
12—14б. **Крушельницький Антін**, Іван Франко, поезія (Літературні характеристики укр. письменників, І).
15—16. **Руданський С.**, Співомовки (зі вступ. Лепкого).
17. **М. Вовчок**, Девять братів і десята сестричка Галя.
18—20. **Ахеліс Тома, др.**, Начерк соціольоґії.
21. **Мамін-Сибіряк Д. Н.**, Чутлива совість.
22—23. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть І.
24—25. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть II.
26—27. **Кміт Юрій**, В затінку й на сонці оповідання.
28—29а. **Збірник** народніх пісень і дум.
30—33а. **Чайківський Й.**, Всесв. історія І, стар. віки, з ілюстр.
34. **Кіплінґ Р.**, От собі казочки (з двома ілюстр.).
35—36. **Кіплінґ Р.**, От собі сторійки (з трома ілюстр.).
37. **Бернзон Б.**, Новоженці, комедія в двох діях.
38—39. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть III.
40. **Езоп**, Байки.
41—43б. **Барвінський В.**, Скошений цвіт, повість.
44—47. **Раковський, Ів. др.**, Психольоґія, І.
48. **Андреєв Л.**, Три оповідання.
49—50. **Карпенко-Карий**, Хазяїн, комедія.
51. **М. Вовчок**, Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
52. **Бернзон Б.**, Понад сили (драма).
53—56. **Чайківський Й.**, Всесвітна історія II. (серед. віки).
57—59. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть IV. (кінець).
60. **Марко Вовчок**, Від себе не втечеш (оповідання).
61—62. **Ібзен Г.**, Будівничий Сольнес, драма.
63—64. **Гоголь М.**, Тарас Бульба, повість, з ілюстр.
65. **Руданський С.**, Цар-соловей, поема-казка.
66. **Моліер Ж. Б.**, Лікар-шуткар, жарт у 1 дії.
67. **Котляревський Ів.**, Наталка Полтавка, укр. опера.
68—72. **Чайківський Й.**, Всесвітна історія III (нововічна).
73—74. **Николишин Д.**, Розладдє (драма).
75. **М. Вовчок**, Кармелюк, Невільничка (оповідання).
76—77. **Ґеновефа**, опов. (з образк.).
78. **Куліш П.**, Орися, Дівоче серце, Січові гості.
79. **Кобилянська Ольга**, Некультурна (новеля).
80. **Кобилянська Ольга**, Valse mélancolique.
81—84. **Франс Ан.**, На білих скалах, повість.
85—86. **Толстой Л.**, Живий труп, драма.
87—91. **Барвінський О.**, Спомини з мого життя, І.
92. **Яричевський С.**, Княгиня Любов, драма.
93. **М. Вовчок**, Сон, Одарка, Чари, Ледащиця.

Kosach, Larisa Petrovna

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(ЛАРИСА КОСАЧ-КВІТКА)

ОРҐІЯ

Orgiya

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КИЇВ—ЛЯЙПЦІҐ

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Українська Накладня
с. з о. п.
BERLIN W 62
Kurfürstenstr. 83

Книгарня Наукового
Тов. ім. Шевченка
у ЛЬВОВІ
Ринок 10

Ukrainśka Knyharńa
i Nakladńa
850 Main Str.
Winnipeg Man. (Canada)

LU
K 8624ny

583192
6. 5. 94

Друковано в друкарні К. Ґ. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІҐУ.

ДІЯЧІ.

Антей, співець.

Герміона, мати його.

Евфрозина, сестра його.

Нериса, жінка його.

Хілон, ученик його.

Федон, скульптор.

Меценат, багатий значний Римлянин, нащадок відомого Мецената.

Префект.

Прокуратор.

Гості на орґії, раби, рабині, танцівниці, міми, хор панеґіристів.

Діється в Коринті під римським пануванням.

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/orgiiadramatychn00ukra

I.

Садок в оселі співця — поета Антея, невеличкий, оточений глухими мурами з хвірткою в одній стіні, у глибині садка домик із повіткою на чотирьох стовпах і з двома дверима — одні в андроніт, другі в ґінекей.

Герміона, стара мати Антеєва, сидить на порозі ґінекея і пряде вовну.

Чутно стук у хвіртку.

Ґерміона, *не встаючи.*

Хто там?

Голос, *за хвірткою.*

Це я, Хілон Алькмеонід.

Герміона, *гукає в напрямі других дверей.*

Антею, вийди, ученик до тебе!

Сама лишається сидіти, лише нижче спускає покрива́ло.

Антей [молодий, але мужнього вигляду], *виходить із дверей і відчиняє Хілонові хвіртку.*

Сьогодні ти, Хілоне, запізнився.

Всі учні розійшлися.

Хілон

[дуже молодий хлопець, говорить запинаючись], *з видимою ніяковістю.*

Вибачай . . .

Але . . я, власне, не прийшов учитись . . .

Антей, *привітно.*

Будь гостем.

Сідає на ослоні під деревом і показує Хілонові місце коло себе, але той лишається стояти.

Чом не сядеш?

Хілон.

Маю справу . . .

Антей.

Аж сісти ніколи, таку нагальну?

Хілон.

Воно то ні . . . але . . . пробач . . . я мушу
подякувать сьогодні за науку . . .
Я більше не прийду.

Антей.

Чому? *Хілон мовчить.*
Та правда,
мені про це питать не випадає.
Я, очевидячки, не догодив
тобі наукою. Що ж, не соромся, —
соромитись приходиться мені.

Хілон, *щиро.*

Ні, ні, учителю! Того не думай!
От свідок Аполлон, що я шаную
науку ту, мов святощі містерій!

Антей.

Тоді не розумію . . .

Перебиває сам себе, вдарившись долонею по чолі.

Догадався!

Видно, що й йому трохи ніяково.

Хілоне, слухай . . . Я пождати можу,
поки скінчиш усю мою науку . . .
Та я волів би і зовсім не брати
від тебе грошей, як тобі то трудно . . .

Хілон.

Учителю, та ти ж не багатир!

Антей.

Хілоне, я скажу тобі по правді,
хоч ти ще молодий такеє слухать,
але инакше трудно довести . . .
Бач, спів, музика й слово мій зарібок,
та хист мій я таки ціную вище,
ніж тії гроші, що приходять з нього.
Я таланту нікого не навчив
і не навчу — це ж тільки бог здолає, —
отож, коли я вчу людей звичайних,
не діткнутих рукою Аполлона.
то я навчаю їх малої втіхи
перебірати струни доладненько
та вимовляти дýмку виразніще,
вони ж мені дають дещицю грошей,
і так ми в обрахунку. Як же бог
мені пошле обрáнця молодого,
щоб я йому служив своїм здобутком,
і бачу я, що кожна мертва форма,
яку я викладаю перед ним,

присвоївшись йому, вмить оживає,
і ґеній молодий в прадавній формі
шумує та искриться самоцвітом,
як молоде вино в старім кришталі, —
тоді я вже заплачений. Ні, більше,
я наче почуваюсь до вини,
що я нездатен так йому служити,
як би хотів. — Тепер ти розумієш?

Хілон.

Учителю . . .

Зворушення не дає йому говорити, він низько похиляє голову і прикриває долонею очі.

Антей.

Коли тепер твій ґеній
вже переріс ті форми й ту науку,
якими я владаю, що ж, мій хлопче, —
покинь мене, я сам тобі те раджу.
Та тільки — заклинаю Аполлоном! —
не кидай ще науки. Їдь в Атени,
там, певне, знайдеться іще таке,
чого ми тут не маємо в Коринті.
А потім, покінчивши різні школи,
учися ще, знаходь собі науку
в книжках, і в людях, і по цілім світі,
але ніколи не кажи до себе:
«Я вже скінчив науку».

Хілон.

Ця порада,
учителю, осмілює мене.

Призна́юся тобі: я не покину
науки, віддалившися від тебе,
бо я вступлю до школи . . . *Знов мовкне*

Антей.

До якої?

Хілон.

До тої, що врядив тут Меценат.

Антей.

Латинської?!

Хілон.

Ну, все ж тепер латинське . . .

Антей.

Як? Я, і ти, і наша рідна мова
латинськими вже стали?

Хілон.

Розумів я,
властиво, римське, та змилив у слові.

Антей.

Як ти від мене досі не навчився
не помилятись так, то в но́вій школі
ще більше буде помилок таких.
Але не знаю, що ти там придбаєш,
крім помилок. В поезії латинській
і я ж тобі, здається, показав
усе, що тільки варт було пізнати.
Не думаю, щоб ретори в тій школі
тобі могли подати щось нового,

бо я їх знаю. Думаю, що ти
вже міг би їх учити.

Хілон.

Сам я певен,
що там учителі ні в чім не можуть
зрівнятися з тобою. Все ж я мушу
до їх піти.

Антей.

Що змушує тебе?

Хілон.

Учителю, зоставшися при тобі,
я став би долею тобі подібний.

Антей.

Чому ж та доля так тебе лякає?
Хиба́ вже я останній між співцями?

Хілон.

Не між співцями, ні . . .

Антей.

Але між лю́дьми?

Хілон.

Я не кажу — останній, але ж правда,
що ти в громаді не займаєш місця,
належного твойому талану.

Антей.

А ти ж якого маєш запобігти,
коли скінчиш ту школу Мецената?

Хілон.

Я можу стати ретором в тій школі.
а згодом в академії денебудь.
Або поїду в Рим. Там дуже добре
ведеться вихова́нцям Мецената,
бо рід його там досі має силу,
як повелось від Авґуста часів.
Та поки-що, то я й тепер, ще учнем,
вступити можу в хор панеґіристів
самого Мецената.

Антей, *схоплюється обурений.*

Ти? Ти вступиш
у хор панеґіристів? Тую зґраю
запроданців, злочинців проти хисту?
О, краще б ти навіки занімів,
позбувся рук, оглух, ніж так упасти!
І це був мій найкращий ученик! . . .

Павза.

Хілон.

Учителю, прийми ж мою подяку . . .

Подає Антеєві гроші, добувши з калитки.

Антей, *відштовхує його руку.*

Геть! Я тебе нічого не навчив!
Іди з очей!

Хілон, похнюпившись, виходить.

Герміона.

Даремне ти, Антею,
не взяв од нього грошей. В нього батько
сто раз од нас багатший. Сяк, чи так,
а це ж твоя заслуженина.

Антей.

Мамо!
Нічого я не заслужив, крім ганьби!

Герміона.

Немає за що ганити тебе,
хиба за те, що ти свій заробіток
пускаєш так на вітер. Справді, сину,
ми зійдемо на пролетарський хліб.
Чи буде ж добре, як твоя родина
просити піде пайки дармової
до тих Римлян, що ти так ненавидиш?

Антей.

Ще маєм хліба власного доволі.
Не прогнівляй богів.

Герміона.

На все їх воля . . .
Запевне, так хотілось Афродиті,
щоб я, замісць багатої невістки,
дочку рабині-танцівниці мала
прийняти в дім . . .

Антей.

Ще не кінець докорам?

Герміона.

Це не доко́ри, сину, тільки правда.
Чи ти ж не дав на викуп за Нерису
всю спадщину по батьку її добру пайку
свого зарібку?

Антей.

Вже ж не Афродиту
винуй у тому. Всі боги Еллади
мені веліли викупить з неволі
малу дитину еллинського роду.
Адже могла б дістатися у ра́бство
твоя дочка, моя сестра . . .

Герміона.

Ох, сину,
до того мало-що й тепер бракує!
На викуп за Нерису ми стяглися,
але на посаг нашій Евфрозині
навряд чи стягнемось. А чим же доля
старої дівки краща, ніж рабині?

Антей.

Сестра моя її без посагу цінніща
від всіх багацьких дочок.

Герміона.

Хто ж те знає?
Вона ж у нас не ходить як Римлянка
по всіх усюдах. Завжди в ґінекею,
та все в роботі. А хоч би й пішла
куди на свято, то в її уборах

ніхто і не подивиться на неї.

На дверях Гінекея стає Евфрозина, але Герміона того не завважає і править далі.

Нериса все причепурйться якось,
а Евфросині то немає й стрічки.

Евфрозина,

[молода, але вже не юна, убрана по-буденному, видно — тільки-що від роботи],

нахиляється й обіймає матір.

Матусенько! На віщо ті стрічки?
Як є краса, то на́ що їй покраси?
А як нема, то стрічка не поможе!

Сміючись, цілує матір і випростовується.

Як, мамочко, заправить голуб'ята?
Я вже зварила їх.

Герміона, *встає.*

Не руш, не руш,
я їх сама заправлю, ти не вмієш!

Поспішно йде в хату.

Евфрозина,

підходить до Антея і кладе йому руку на плече.

Чого ти, братіку, так засмутився?
Це знов матуся тута воркотіла?
Ти не вважай — то вже стареча звичка.

Антей,

одповідає не одразу, мов не почув її слів. Слова після павзи прориваються в нього, мов несвоєю силою.

Хілон мене одбіг . . .

Евфрозина, *здивована.*

З якої речі?

Антей.

Вступити хоче в хор панеґіристів.

Евфрозина.

Та що ти кажеш?!

На хвилину німіє з дива та обурення, потім опановує собою.

Ба не дивую,
він розумом хисткий.

Антей.

А талантом
всіх переважив, мов би на наругу!

Евфрозина.

Мені здається, той Аполлодор,
що втік до тебе з школи Мецената,
Хілона й таланом переважає,
не тільки розумом. Я наслуха́ла,
як він проказував із Антиґони
Гаймонову промову — да́лебі,
я ледве сльози здержати здолала!

Антей,

з лагідним усміхом, обіймаючи сестру за плечі.

Бо ти сама у мене Антиґона!
Здається, я б Хілонові пробачив,
як би він вчинок свій зробив для того,
щоб вивести з біди таку сестру.

Евфрозина.

За те вже *я* сестрі тій не простила б!

Антей.

О, ти б не приняла ні цеї жертви,
ні иншої. Але, моя сестричко,
якщо я хтів би стати багачем,
то тільки задля тебе.

Евфрозина.

І даремне,
Бо я того не хочу. *Сміється.* Мама зараз
мені б за гроші жениха купила,
і, певне, то було б лихе придбання.

Антей.

Та де вже там багатство! Хоч би міг я
тебе від злиднів вибавить . . .

Евфрозина.

Од злиднів?
А де ж ти бачиш їх?

Антей.

Що я не бачу,
то це завдячую тобі самій.

Евфрозина.

І мамі ж і Нерисі.

Антей.

Ні, ти знаєш . . .
Матуся відробила вже своє . . .
Що ж до Нериси . . .

Евфрозина.

Їй ще час робити
Невже твоє життя таке солодке,
що і медо́вий місяць в ньому зайвий?

Антей.

Мені мов сором тішитися щастям,
як здумаю, що ти за нього пла́тиш
тяжкою працею . . . Ми маєм щастя,
а ти що маєш тут у рідній хаті?

Евфрозина.

Я маю брата. І нехай довіку
я дівуватиму — я не позаздрю
ані жінкам, ні матерям щасливим,
бо їх любов лиш їх родині служить,
моя ж — Елладі всій. В тобі, Антею,
уся надія наша.

Антей.

Евфрозино,
як можна всю надію покладати
в комусь одному?

Евфрозина.

Аполлон один
з усіх богів не розлюбив Еллади,
і є ще їй надія на життя.
А поки Аполлон є на Парнасі,
то й Музи будуть з ним.

Антей, *з усміхом.*

Я не безславний,
хоч ти одна мені даєш тріумфи,
бо ти для мене Ніке!

Евфрозина.

Ніке мусить
свою роботу знати. Пострівай!
Виломлює з лаврового куща дві галузки, звязує їх у вінець, стає на постаменті колонни в позі богині Перемоги-Ніке, простягши руку з вінцем.
Ходи сюди! Схили прегорде чóло?
Антей підходить, усе усміхаючись, і схиляє голову перед Евфрозиною, а в неї усміх бореться з сльозами щирого зворушення, коли вона кладе братові лаври на голову.

Нериса,

[молоденька, струнка, незвичайно зґрабна, чепурненько вбрана],
стає на порозі ґінекея і здивовано скрикує:
Це що таке?
Евфрозина засоромлена зіскакує з постаменту.

Антей.

Це Ніке увінчала
свогó поета. А коли Харита
йому додасть ґранату, чи троянду,
він буде обдарований усім,
чого дозволено бажати смертним.

Евфрозина,

почуваючи себе ніяково під холодним поглядом Нериси.

Троянда он цвіте . . . *До Антея.* Одначе Ніке
до кухні мусить — помогти матусі —
бо в нас сьогодні орґія правдива:
купили риби, а якраз нам тітка
дала вина і пару голуб'яток.
Як я ще напечу медяників,
то й Меценат на орґію позаздрить!

З трохи примушеним сміхом зникає у дверях Ґінекея.

Нериса.

Чудна та Евфрозина — все її смішки!

Антей.

Що ж, молода . . . *Здіймає лаври з голови, держить їх у руці, в дальшій розмові кладе на лавці коло себе, сівши.*

Нериса.

Та я ж, либонь, молодша,
проте . . .

Антей.

„Проте часами химерую" —
так хтіла ти сказати?

Сміючись, обіймає її, вона здержано приймає його пестощі.

Що тобі?
Нездужаєш, чи хто тебе обра́зив?

Нериса.

А ти й не знаєш? Певне, вже й сусіди
на-пам'ять вивчили оту промову
про викуп мій, про посаг Евфрозини,
що мати виголошує що-дня.

Антей.

Уже й що-дня!

Нериса.

Та що ж, в тому є правда.
Мені самій ніяково дивитись
у вічі Евфрозині.

Антей.

Евфрозина
тебе ні в чім не винуватить.

Нериса.

Знаю.
Вона не дарма в тебе Антиґона . . .

Антей.

Нерисочко! От це вже справді сором, —
підслухати, а потім ще й корити.

Нериса.

Підслухати! В нас не такі палати,
щоб не було з кутка в куток все чутно!

Антей, *трохи вражений.*

Палати є тепер лиш у Римлян.
Було тобі піти за Мецената.

Нериса, *лагідніще, ніж досі.*
Я не корю тебе, що ти убогий,
але яка ж дружина не бажає
свойому чоловікові достатків?

Антей.
Ну, і собі при тому.

Нериса.
І собі.
Хиба́ то зле? Я справді не вдалася
до того, щоб ввесь день в ярмі ходити
так, як твоя сестра.

Антей.
Ти ж і не ходиш.

Нериса.
А думаєш, мені від того легше?

Антей.
Як би нелегше, ти б сама робила.

Нериса.
В людей на те рабині є . . .

Антей.
Нерисо,
від тебе трохи дивно цеє чути.

Нериса.
Бо я сама рабинею була?
Так що ж, я б і на волі заробляла

тим, чим тоді, як би ти допустив.
Як я тепер нікому непотрібна,
всім на заваді, мов поріг високий,
то з того винен ти!

Антей.

Ну, годі, люба . .

Нериса.

Дозволь мені вступити до театру,
то я твою сестру озолочу́
і буду матері невістка люба,
бо, певне, більше зароблю за танці,
ніж ти за спів та за науку хисту.

Антей.

Нерисо, годі! Це твій жаль говорить,
і з цього справді винен я. Прости!
Цілує її, вона прихиляється до нього з виразом невинно ображеної дитини.
Моя кохана! Скарбе мій! Не дам,
не дам тебе юрбі тій безсоромній!
Не підеш ти на орґії до неї, —
вона не тямить, що то є правдива
святая орґія, встанова божа!

Нериса.

Ти був коли на орґії?

Антей.

Давно.
Ще підлітком. Ще як була в Коринті

гетерія співців, таємна, звісно,
бо всяке ж товари́ство є злочи́н,
на римську думку.

Нериса.

Що ж? І дуже пишні
були в вас орґії?

Антей.

Зважай сама.
Збірались ми все по таких госпо́дах,
як от моя . . .

Нериса, *розчаровано.*

Ах, так! . . .

Антей.

У нас в крате́рах
вода все панувала над вином.
Квітки бували в нас лише в ту по́ру,
коли вони цвіли в садках та в полі,
а як верталась в тартар Персефона,
то забірала нам усі покраси.

Нериса.

Хиба́ ж бувають орґії без квітів?

Антей.

У нас бували, ще й які буйні!

Нериса.

Але ж вони були таємні, кажеш?
То як же, буйних орґій тих не чули
знадвору люде?

Антей.

Чи ж вони могли
знадвору чути, як серця в нас б'ються?
Чи ж сяйво наших поглядів проймало
камінні мури та загони щільні?

Нериса.

А ваші співи?

Антей.

О, вони були
потужнії натхненням, а не гуком.
І в стриманім зітханні тихих струн
ми вгадувати вміли ураґани,
що нуртували в грудях у співця
В нас буйні кучері були — мов тирси,
гукали погляди: «evoe, Bacche!»
Хоч би сама вода була в кратерах,
ми ще б розхóдились додому п'яні.
О, я б хотів, щоб ти хоч раз попала
на орґію таку! В святім безумстві
ти б у танку знайшлася, як менада!

Нериса.

Бувала я на орґіях нераз . . .

Антей.

Але не на таких!

Нериса.

Либонь, на кращих.

Антей.

Того не може бути

Нериса.

Я не знаю,
які були ті ваші, але тії,
що я на їх дитиною ходила,
були мов сни роскішні.

Антей.

Це злочин —
на орґії такі дітей водити!

Нериса.

Моя матуся мусіла.

Антей.

Я знаю . . .
Пробач, я мовив нерозумне слово.
Повинен би я тямити, як тяжко
рабині-танцівниці серце рвалось,
коло вона свою єдину доню,
що ледве виросла із немовляток
вела на те позорище.

Нериса.

Нічого
мені про те матуся не казала.
Я завжди йшла на орґію весела.
там ласощів я їла досхочу,

та її забавки перепадали часом,
бо гості пéстили мене . . .

Антей.

Не згадуй!
Аж холодно, як здумаю . . . Запевне,
ті їхні пестощі були масні,
і кожне слово брудом перейняте!

Нериса.

Не знаю, я тоді не розуміла
ні слів масних, ні поглядів брудних,
але красу я тямила й малою,
і серденько тремтіло від хвалѝ,
як струночка під плєктроном на лірі.
На примості високім ми обидві
були немов веселки — більша й менша —
на ясній верховині. Покривала,
прозорі та барвисті, легким луком
перекидалися понад хмаринки
злотистих курев запашних. Тоді
мені здавалося, що я танцюю
на хмароньках небесних, а з землі
до мене долітають тільки квіти.
То гості кидали на нас квітки,
не тямлячись од зáхвату палкого . . .

Антей.

А в тих квітках ховався невидѝмий
холодний гад розпусти та зневаги

Нериса.

Кажу ж тобі, що я того не знала!

Антей.

Але тепер ти знаєш, чим бувають
рабині-танцівниці для Римлян,
і тямиш добре, щó тебе спіткало б,
як би ти серед орґій тих зросла
так, як твоя матуся нещаслива,
що згинула, мов забавка розбита,
у забутті, в недузі та в погорді.

Нериса.

Я тямлю, що тобі я винна дяку.
Не бійся, я того не забуваю

Антей.

Нерисо! Чи того ж я потребую?

Нериса.

Ні, ні, я не повинна забувати,
що ти зробив людиною мене,
„маленьку малпочку з Танаґри“.

Антей.

Годі!
Я не люблю, як ти таке говориш,
і прозвища того я не терплю,
що прикладали ті Римляни грубі
до еллинської ніжної дитинки.
То заздрили вони, що їх Римлянки

були важкі й незґрабні проти тебе,
моєї „вітроногої“ Нериси!

Нериса, *задумана.*

І на що то мені? . . .

Антей.

Що саме, люба?

Нериса.

Отая „вітроногість“, як ти кажеш . . .
Вже я ж не танцівниця

Антей.

Як, Нерисо?
Хиба́ тебе не радує хвала́
моя і наших друзів скромних, щирих?
Хиба́ ж то мало — бути в нашій хаті
укритим скарбом, але дорогим,
таким, що й цезар ліпшого не має?

Нериса.

„Укритим скарбом“ . . . Я скажу по правді,
що я щедрішою вдалась од тебе.
І ти ж „укритий скарб“, а я ж, Антею,
тим не радію, що твоєї ліри
не чує світ широкий, тільки я
та слухачів твоїх мала громадка.
Ні! Як би сила, я б тебе сама
поставила на п'єдестал високий,

мов постать Аполлона-Кітариста!
І хай би світ сповнявся тих пісень,
що ти б тоді творив на високо́сти!

Антей.

Ти думаєш, либонь, що і натхнення
повищати від п'єдесталу може?

Нериса.

Авже ж! Я певна то́го!

Антей.

Ти дитина
Але як ти так любиш п'єдестали,
то будь утішена, бо наш Федон
вже ж вирізьбив на взір твій Терпсихору
і дав її п'єдестал високий до́сить

Нериса.

А де ж він тую статую подіне?

Антей.

Нам принесе.

Нериса.

Тут і лиши́ть?

Антей.

Запевне.
Це ж буде дружній дар нам від Федона.

Павза.

Ти щось примовкла, наче зажурилась
Чого, Нерисо?

Нериса.

Я собі гадаю,
що скілько ще ця хата поховає
в собі укритих скарбів, мов гробниця . . .

Антей.

Я не люблю таких речей у тебе.

Нериса.

Як буде тут камінна Терпсихора,
то я мовчання перейму від неї.

Антей.

Нерисо, ти сьогодні вередлива.

Нериса.

Як так, то я піду. *Встає.*

Антей, *затримує її, обнявши.*

Ні, ні, кохана!

Нериса, *визволяючись.*

Пусти мене!

Чутно стукання у хвіртку.

Он хтось прийшов до тебе

Нериса йде в ґінекей, Антей одчиняє хвіртку і впускає Федона — молодого скульптора.

Антей.

Здоров, Федоне! *Вітаються.*

Федон.

Я лиш на хвилинку,
так ніколи!

Антей.

Чому? Роботу маєш?

Федон.

Роботу, поки-що, я вже скінчив,
та тут нові клопóти — вибіраюсь
на панську орґію, до Мецената!

Антей, *зчудований.*

Тебе запрошено?

Федон.

З тобою разом.

Антей.

Жартуєш, чи глузуєш?

Федон.

Правду мовлю,
це ж я прийшов тобі переказати
запросини

Антей.

Хто ж їх тобі приніс?

Федон.

Я сам одержав, бувши в Мецената.

Антей.

Ти в Мецената був? Чого?

Федон.

У справі . .
І, знаєш, я ніяк не сподівався,
що він такий.

Антей.

Який?

Федон.

Такий привітний,
і не подібно, що великий пан,
говорить так . . .

Антей.

Та з чого ж ти дивуєш?
Що пан вельможний на поріг пускає
митця убогого? Чи, може, з того,
що і Римля́нин часом дещо тямить
у хисті красному?

Федон.

О, ні, не „дещо“,
а він таки знаве́ць великий, справжній!
Адже й тебе він перший оцінив

Антей.

Він перший? Але ж я давно мав школу,
як Мецената не було в Коринті.

Федон.

Що школа? То до слави так належить,
як глиняна патера до скульптури.

Антей.

Та вже було подібне щось до слави,
коли той пан довідався про мене.

Федон.

Сказати правду, ви́падок сліпий
звістив про тебе: учень твій один
вступити хтів у хор панеґіристів
і, на зразок умілости своєї,
твою епіталаму проспівав,
оту, що ти зложив на шлюб твій власний.

Антей робить рух урази, але Федон, не вважаючи, провадить далі.

Ми з Меценатом надійшли на теє,
я розказав йому, хто автор співу,
і зараз же він доручив мені
тебе просить на орґію до нього,
а це немало значить, любий друже.

Антей,

стримуючи досаду, викликану останніми словами Федона.

Яку ти міг до нього мати справу?

Федон.

Він статую купив недавно в мене,
то я її до нього відпровадив,
щоб не ушкодили раби, несу́чи.

Антей.

Яку ж ти статую йому продав?

Федон.

Пробач . . . я власне мусів би спитати
твоєї згоди . . . та пани вельможні
не люблять ждати . . .

Антей.

Ти продав Нерису?

Федон.

Ні, статую богині Терпсихори.

Антей.

Ти б і саму богиню запродáв,
як би лиш міг, у римський дім розпусти!

Федон, *встає ображений.*

Такого ти не смієш говорити!

Антей.

Тобі не до лиця така вражливість,
бо ти ж продав туди свій твір найкращий,
де зневажають все, що нам святе . . .

Федон, *впадаючи в річ.*

Нічого там ніхто не зневажає!
Там цінять ґеній, там дарують славу,
не тільки гроші. Я не запродáв
своєї Терпсихори. Я поставив
її на подив людський, мов у храмі.

Чи вже вона й для храму за свята,
по твойому?

Антей.

По мойому, блюзнірство —
рівняти дім Римлянина до храму!
За гроші, чи за славу, — ти продався
укупі з твором рук твоїх.

Федон.

Антею!
Ти хочеш довести мене до того,
щоб я пішов і викупив назад
ту статую. За гроші, не можливо,
щоб Меценат раз куплене продав,
та, може, ж це ще не остання искра
мого натхнення, може, я здолаю
щось кращого створити — їй на викуп.

Антей.

Ти купиш другий гріх, і то ще тяжчий.

Федон.

Не розумію, що ти з мене хочеш!
Чи мав би й я ввесь вік, як ти, сидіти
без хліба і без слави?

Антей.

Це повинен
терпіти Еллин, коли хліб і славу
здобути може тільки з римських рук.

Федон.

Хто слави не бажає, той не Еллин, —
жадо́бу цю батьки нам заповіли,
діставши від дідів.

Антей.

Діди приймали
вінці свої з рук матері-Еллади,
батьки дозволили звязать їй руки
і — тим синів позбавили вінців.
Авже ж, Федоне, відколи безславна
сама Еллада — Еллини повинні
жадобу слави в серці заглушити.

Федон.

І збільшити безслав'я свого краю?
Та чим же вславиться сама Еллада,
коли їй діти лаврів не здобудуть?

Антей.

Уже ж не з рук ворожих їх приймати!

Федон.

Чому ж би ні? Гомер сказав: «Солодка
хвала від ворога».

Антей.

На полі бою,
та не в поло́ні!

Федон.

Слава і в поло́ні
все буде славою.

Антей.

Не сподівайся!
Неславу дозволяють нам носити,
а славу Рим бере, немов податок.
І тая Терпсихора, що продав ти,
прославить не Елладу й не тебе,
а той багатий Рим, що стяг всі скарби
з усіх країв руками Меценатів.
Його колекцію твій твір прославить,
а не тебе, ти тільки раб отой,
що хистом орґію панам скрашає,
та орґія все ж панська зостається,
хоч ра́бські руки вряджують її.

Федон.

Рабам на орґії немає чести,
але хто має гостем бути в ній,
як я і ти . . .

Антей.

Того не сподівайся,
щоб я пішов на орґію з тобою!
Запобігай вже сам вельможних ласки,
а я лишу́сь «без хліба і без слави»,
як ти казав, та, може, не без чести.

Федон.

По щирости, я радив би піти.

Антей.

Та вже ж! Волам у-парі охвітніще
ярмо носити.

Федон.

Бачу, ти не віриш,
що я тобі добра бажати можу.
А все ж, хоч ти мене обра́зив тяжко,
я не забув, що ми з тобою друзі.

Антей.

То я тебе, не ти мене обра́зив?!

Федон.

Авже ж, я Терпсихору відкуплю,
а ти вразливих слів своїх не-вернеш.

Антей.

І ти того не можеш відкупити,
що ти вчинив. Ти оганьбив свій хист.
З богині ти зробив товар звичайний.
Хоч вернеться з неволі Терпсихора,
то вже вона богинею не буде.
А мармор — як не бог, то просто камінь.

Федон.

Коли він богом став, то вже ніколи
у камінь не повернеться. Твір хисту
на всякім місці твором хисту буде.
Твоя епіталама пролунала
не гірше у просторій римській школі,

ніж у твоїй тісній, убогій хаті.
Як би ж ти сам ще заспівав її
у Меценатових гучних палатах,
приграючи на лірі дорогій . . .

Антей.

Федоне! Не кажи мені такого,
бо я тебе зненавиджу навіки!

Федон.

Антею! Це якась дивна́ затятість.
Та ж Еллинам не першина приймати
хвалу́ чужинців, і яка ж в тім га́ньба?

Антей.

Чужинців — так, але не переможців
Бо переможець лиш тоді похва́лить,
коли подоланий похилить чо́ло
йому до ніг і порох поцілує
зпід стіп його.

Федон.

Таке бувало в Персів
та в инших східних ва́рварів. Ніколи
цього від нас не вимагали в Римі.

Антей.

Не вимагали? Хто ж то перейшов
по нас, як по містках, до храму слави
всесвітньої? Кого ми на собі
з безодні ва́рварства нагору не́сли?

Чи ж не лягли ми каменем наріжним
до мавзолея нашим переможцям?
І ми ще маємо радіти з того,
що нам дозволять у гучних палатах
на лірі заграбованій пограти?

Федон.

Хиба́ тій лірі краще німувати?

Антей.

Так, краще!

Федон.

Ні, я думаю, що гірше.
Все ж краще будувати мавзолеї
хоч би і не собі, ніж просто бути
мов зілля придорожне під ногами
у того ж переможця. Він як схоче,
то збройною ногою вмить розтопче
всі наші гордощі, всі наші мрії . . .

Антей.

Що ж? Ліпше нам самим те все стоптати,
щоб ворогам не завдавати праці?
Це жрець краси так думає й говорить?
Лишилося одне — так і вчинити.
Ти не продався? Гірше! Ти віддався
у руки ворогу, як ме́ртва глина,
з якої кожне виліпить, що хоче.
Та хто ж тобі натхне вогонь живий,
коли з творця ти творивом зробився?

Іди, служи свойому Меценату,
забудь краси великі заповіти,
забудь несмертний образ Прометея,
борця проти богів, забудь і муки
Лаокоона, страдника за правду,
не згадуй героїні Антиґони,
ні месниці Електри. Викинь з думки
Елладу, що, мов Андромеда скута,
покинута потворі на поталу,
з нудьгою жде Персея-оборонця.
Ти не Персей, бо ти закам'янів
перед обличчям римської Медузи.
Ти вже не тямиш вищої краси,
краси змагання, хоч і без надії.

Федон.

Нема краси в затятости безсилій . . .
Але з тобою, бачу, не зговориш!
Бувай здоров! Я йду.

Антей.

Прощай, Федоне.

Федон.

Ми вже не друзями розстаємось?

Антей.

Боюсь, коли б не стрілись ворогами

Федон, здвинувши плечима, виходить. Нериса виходить із ґінекею, ледве зачинилася хвіртка за Федоном.

Нериса.

Антею, я тебе не розумію!
Так шорстко ти з Федоном обійшовся,
а в чім його вина?

Антей.

Ти прислуха́лась?
То вже було прислу́хатись як-слід.
Чи, може, то тобі якраз по мислі,
що буде на позорищі стояти
твоя подоба в домі переможця?

Нериса.

Яке позорище? Хто переможець?
Чим винен Меценат, що дід його,
чи, може, прадід з Еллинами бився?
Тепер же Меценат не забірає
ніяких наших скарбів силоміць,
але купує, ще й за добру ці́ну.

Антей.

Тим злотом, що стягається до Риму
з подоланих, таки ж із нас самих.

Нериса.

Не сам же Меценат його стягає.
Тай ти як спадок одібрав по батьку,
то не питав, хто й як його надбав.

Антей.

Я знав, що то було придбання чесне.

Нериса.

Так, певне, думає і Меценат
про статки ба́тьківські. Він повертає
чималу частку нам назад в Елладу,
а ти за те найбільше ворогуєш.
По твойому, то добре, щоб у нас
по закутках марніли твори хисту,
щоб з голоду митці снагу втрачали,
щоб мармор цвіль посіла, струни — ржа,
щоб Еллини на ва́рварів звелися,
аби Римлянам чим не послужити?

Антей.

Доволі вже їм служать. Я не буду.

Нериса.

Ніхто й не вимагав од тебе служби.
Чи Меценат завдав тобі зневагу,
в гостину через друга запросивши?

Антей.

В гостину? Ти це думаєш наспра́вжки,
що Меценат співця до себе кличе
на орґію для дружньої балачки,
а не для співу на розри́вку гостям?

Нериса.

А що, як би ти й заспівав там трошки?
Твої пісні вже й так були в тім домі.

Антей.

Та з того я не винен.

Нериса.

Ні, ти »винен«,
ти дав ученикам пісні списати
і, значить, сам їх випустив у світ.
А що Римля́нин оцінив їх краще,
ніж земляки, то це вже річ звичайна,
винуй у тім, як хочеш, Мецената.
Тепер в Елладі той лиш має славу,
кого похва́лить Рим. Коринт оцінить
свого співця тоді, коли втеряє.
Як би ти в Рим дістався з Меценатом
і там здобув заслужений тріумф —
бо Рим же вміє талани вінчати! —
а потім повернувся до Коринту,
то рідні лаври, наче ряст весною,
прослалися б тобі попід ногами.

Антей.

Топтати рідних лаврів я не хочу,
тріумфи в Римі, то для мене га́ньба.

Нериса.

Чого ж ти ждеш?

Антей.

Признання в ріднім краю,
без помочі ласкавих переможців.

Нериса.

Коли ж те буде? Як життя скінчиться?
Посмертна слава то звичайний дар
таким співцям, як ти. А поки жи́ві,
ніхто не чує їх, ніхто не бачить,
немов вони поховані в могилі.
Пори́нувши глибоко в думи й мрії,
такі співці не рухаються з місця,
а понад ними пролітає буйно
барвиста вакханалія життя
і кидає тому і лаври й квіти,
хто вміє їх ловити на-льоту́.
Такому ж от, як ти, хиба́ лиши́ться
зів'яле листя та вінці нагробні.
Чи думаєш ти Рим перемогти
могильною незрушністю такою?
Тобою бувши, я б його сліпила
всім блиском ґенія свого́ й Еллади,
на всіх би сценах я запанувала,
моє імення заглушило б гомін
імення цезара! Оце була б
справдешня перемога?

Антей.

Всі б казали:
«Яких співців скуповує наш Рим!
Зовсім уже пішла в старці Еллада!»
Бере в руки Евфрозинин лавровий вінець.
Дивись, Нерисо, цей вінець єдиний

здобув я за життя, та він дорожчий
од всіх твоїх розхвалених тріумфів.
Коли такі вінці нагробні будуть,
так що ж, нехай скоріще прийде смерть!

Надіває на голову вінець, із гордим спокійним усміхом.

Нериса.

Антею, слухай! Я не можу більше
цього терпіти. Так затхнутись можна
в могильному повітрі цеї хати,
ти або я повинні вийти в світ.
Я так тебе кохаю, що пристану
на те, щоб славою твоєю жити,
але зовсім без слави жить не можу —
я Еллинка!

Антей.

І хочеш добувати
в Римлян ту славу?

Нериса.

У Римлян, чи в инших —
однаково. Мені потрібна слава,
як хліб, вода й повітря. Коли ти
мені того постачити не можеш,
без чого я не проживу, то мушу
сама собі здобути, а вмірати
не хочу я, бо я ще молода.

Антей.

Та чим же ти здобудеш тую славу?

Нериса.

Тим, чим і ти здобув би — власним хистом.

Антей.

Ти все-таки піти на сцену хочеш?

Після павзи.

Ну, що ж, Нерисо, я скажу по правді —
коли тебе не ма́рна примха кличе,
а муза Терпсихора, я не смію
з богинею змагатись. Може, справді
ти можеш одродити для Коринту
святую таємницю Діоніса.

Нериса.

О, ні, не для Коринту! Ти не думай!
Мене коринтські оплески не ваблять.
Либонь, жива Нериса переважить
камінну Терпсихору в Мецената,
як протанцює перед ним сьогодні
танець Танаґри!

Антей.

Ти, либонь, маячиш?

Нериса.

Ні, я ще не в гарячці.

Антей.

Ти ж не можеш
на орґію піти!

Нериса.

Чому не можу?
Римля́нки ходять скізь — чому ж би й нам
не переїняти в їх того звичаю?
Прийду й скажу: «Мій чоловік недужий,
але, щоб не зневажить Мецената,
прислав мене, свою жону, в гостину» . . .

Антей.

Ні, ти не підеш!

Нериса.

Ти мене замкнеш?
Тоді вже я напевно буду знати,
що ти мене перекупив у ра́бство.
Але й рабині ча́сом утікають.
Ти не впевняйся на замки.

Антей.

Нерисо!!

Нериса.

Що, пане мій? *Павза.* Ну, то рішай же зараз:
Чи ти, чи я.

Антей.

Ох, як би мав я силу
тебе від серця відірвати геть
і кинути, мов гадину отрутну,
Римлянам тим під ноги!

Нериса, *з коротким, злісним усміхом.*

Ти не можеш?
То мусиш покоритись. Може, згодом

ти сам мені подякуєш за це.
Бо я не відступлюсь од свого слова, —
коли не ти, то я здобуду слави,
і то сьогодні. Я доволі ждала.

Антей, *після важкого мовчання.*

Так, я піду. Мені миліще буде
з Римлянами, аніж отут з тобою.

Нериса.

Іди. Та оббери ж оте галуззя
з своєї голови — невже ж так підеш?

Антей сягає за голову, здіймає лаври, з проймаючим жалем дивиться на їх і мовчки кладе там, де стояла Евфрозина, коли квітчала його. З глибини дому озивається

Голос Евфрозини.

Нерисо! Клич Антея! Йдіть обідать!
Уже готова орґія препишна!

Антей миттю кидається до хвіртки.

Нериса, *доганяючи його.*

Куди ж ти? Треба ж переодягтися!

Антей.

Пусти мене! Бо прийде Евфрозина,
а я не смію глянуть їй у вічі.

Вибігає за хвіртку.

Евфрозина, *виходить із дверей.*

А де ж Антей?

Нериса.

На орґію пішов.
Його запрошено до Мецената.

Евфросина.

Якийсь дивний твій жарт.

Нериса.

Я не жартую.
Он там лежать зів'ялі хатні лаври, —
сьогодні він нам свіжі принесе,
здобувши з рук знавців.

Гордо підвівши голову, йде в хату.

Евфросина, *хапаючись за голову.*

Невже це правда?

II.

В господі Мецената, нащадка того славутнього Мецената, що жив за Авґуста. Велика, пишна, прибрана як для орґії світлиця, аркою переділена на дві нерівні частини: в першій, меншій (на передньому пляні), поставлено тріклініум для господаря Мецената і двох найпочесніших гостей — Прокуратора і Префекта — і вряджено невисокий приміст, засланий килимами для виступів співців, мімів та инших артистів; у другій, більшій (на задньому пляні), багато столів, то з ліжками навколо — на турецький лад, то з стільцями — на римський, там сидять і лежать гості різного віку і стану, Греки й Римляни. Бенькет іще ледве почався й іде якось мляво; видко, що гості мало знайомі межи собою й почуваються ніяково під увагою почесного тріклінія чільної частини світлиці. На примості хор панеґіристів — між ними Хілон — кінчає спів.

Хор панеґіристів, *співає.*

Світло від світла
родиться вічно,
так і пресвітлий
рід Мецената
з проміня в промінь
переливає
сяйво своє!

Коли хор скінчив співати, Меценат злегка кивнув корифеєві і зробив рукою рух, не то наказуючий, не то запрошуючий, щоб хористи зайняли місця на бенькеті в задній частині світлиці. Хор роз-

міщається поза найдальтими столами, в самій глибині. Раби розносять напитки й наїдки, рабині роздають квіти.

Меценат, *рухом пальця закликає раба-домоправителя.*

Нехай тим часом тут поскачуть міми,
а потім ті Єгиптянки «безкості»,
що то показують з мечами штуки,
але щоб те трівало все недовго:
хвилину-дві щоб кожне зоставалось,
і щоб ніхто не смів виходить двічі.
До Прокуратора й Префекта:
Бо й уявіть собі, що й тії малпи
до слави не байдужі: раз плесніть,
то потім і прогнати з кону трудно.

Тим часом домоправитель, уклонившись, вийшов і на кону стали з'являтися міми, представляючи коротенькі мімічні фарси без слів, акробатки-Єгиптянки з мечами, жонґлєри й жонґлєрки з барвистими опуками й т. и. Гості поплескують їм, часом кидають їм квіти й ласощі. Мало звертаючи не все те уваги, Меценат і двоє його почесних гостей розмовляють межи собою, Меценат трохи зниженим голосом, Префект рівно, однотонно і трохи недбало, Прокуратор голосно й непримушено.

Меценат.

Ця орґія моя, признатись мушу,
нагадує щось трошки царство тінів

перед Плютоновим тріумвіратом.
Ви не повірите, як я працюю,
щоб якось подолати цюю дикість
і недовірливість, щоб сполучити
в одну родину дві частини люду
коринтського — Римлян і Греків.

Префект.

Друже,
ти й так уже великого досяг:
взірцевий маєш хор панеґіристів,
такий і в Римі не що-дня почуєш.

Меценат, *махнувши рукою.*

Ет, що той хор! . . . По щирости сказавши,
такій поезії на кухні місце,
бо їй недоїдки миліща плата,
ніж лаври . . . Я прошу в вас вибачення,
що вас частую отаким злиденством,
(ще тихше)
— це властиво тільки для юбрби —
та я надолужити сподіваюсь
на иншому. Я тут назнав співця
справдешнього. Не дуже він славутній,
та це вже Грекам сором, не співцеві.
Я покажу Коринтові, що треба
Римлянина для цінування хисту,
инакше хист лишиться неужитком.

Прокуратор.

Співець той хутко прийде?

Меценат.

Я не знаю.
Я запросив його, але відпо́відь
була від нього невиразна.

Прокуратор.

От ще!
Просити їх . . . ти просто б наказав!

Меценат.

Наказувати тут не випадає.
Антей не раб, а вільний громадя́нин.

Префект.

Він римський громадя́нин?

Меценат.

Це то ні,
а все ж він роду чесного. В Коринті
його родину здавна поважають,
колись якісь герої з неї вийшли.

Прокуратор.

У гречуків отих усі герої!
Хто кине в зваді миску через стіл
і в лоб сусіду влучить — вже й усла́вивсь
discobolos! *Сміється.* Такі ж і їх поети:
на грецький лад Горація спартачить,
і вже вінець на чо́лі — лавреат!
В атенській академії купити

двох лавреатів можна за обол —
один поет, другий філософ буде!
Обачніще — не витрачать обола.

Меценат.

Не забувай, мій друже, що боги
невдячности не люблять. Пам'ятай же,
що Рим ходив у Грецію до школи.

Префект.

Відомо, що поганий той школяр,
який учителя не переважить.

Меценат.

Це так. а все ж він мусить мати вдячність.

Префект.

Рим гойно заплатив за ту науку:
він Греції дав спокій і закон,
чого вона не мала зпоконвіку.

Прокуратор, *впадає в річ.*

А Греція в своїй преславній школі
навчила Рим лиш бабських теревенів,
що тільки нам релігію зганьбили,
та ще привчила розумом крутити
без жадної мети. як пес хвостом.
Оце і вся наука. Більш нічого
не знали тії Греки й не створили.
В їх навіть мови не було ніколи!

Меценат.

Ну, оттакої! Як то не було?
Ти, друже, щось нечуване говориш.

Прокуратор.

Авже ж, був іонійський діялєкт,
атицький, ще не знаю там, який,
— що не письменник, то й балачка инша, —
але гартованої міцно мови,
єдиної, всесвітньої, як наша,
не мали Греки зроду.

Меценат.

Це то так.

Префект.

Тай їх поезія, скажу по правді,
таки супроти нашої не встоїть.
Добірности такої як Горацій,
Грек не досяг ніколи й не досягне.

Меценет.

А все ж і рідну мову шанувати
навчив нас Грек. Поезію латинську
почав нам Еллин-бранець, не Римля́нин[1]).

---

[1]) Поетка має тут на думці Лівія Андроніка (284—204), Грека зроду, що попав у римський полон і дістався рабом якомусь Лівієві (від нього взяв і ім'я для себе), що його пізніще пустив на волю. Той Лівій Андронік переклав (сатурнійським віршем) на латинську мову Гомерову Одисею й яких 240 грецьких траґедій та комедій і, таким чином, став батьком римської поезії. *Ред.*

Прокуратор.

Бо му ів мову пана перейняти.
А пан мав, певне, поважніщі справи,
ніж рідну мову сікти на трохеї.

Префект, *до Мецената.*

Мій друже, ти ж не будеш запевняти,
що тії вірші не були партацькі,
а тая мова не була потворна?

Меценат.

Хто знає, друже, чим була та искра,
з якої на землі вогонь з'явився?
То, може, був нікчемний перегар,
а все ж нам шанувать її годиться
і поважати батька-Прометея,
хоч, може, він був і звичайний злодій.

Прокуратор, *до Префекта, киваючи на Мецената.*

Оце ж і плід од грецької науки!

Префект.

Наш Меценат відомий «фільгеллен», —
коли б іще не відділив од Риму
Коринтської республики. *Сміється.*

Прокуратор.

Жарт жартом,
а Римові з такого фільгеллєнства
все ж може вийти шкода.

Меценат.

Не турбуйся,
стара учителька те добре тямить,
що їй при старощах підпори треба.
Як би так Рим на Грецію розсердивсь
і відштовхнув, то закричала б «гину»!

Префект.

Все ж друг наш має рацію: є шкода.
Замилування наше до чужинців
до того довело, що ми сами
на ва́рварів якихсь перевернулись,
навчившись «африканської латини»
від чорновидих «римських громадян».

Меценат.

Ба, що ж, без ва́рварів не обійтися,
бо ми вже мусим обновляти кров,
знесилену від праці та роскошів.
Чи ти б хотів, щоб наші всі народи
по-варварськи довіку говорили?
Навряд чи з того буде слава Риму.

Прокуратор.

Нехай мовчать, поки як-слід навчаться
поправної латини!

Меценат.

Це трудненько!
Навчитись мовчки доброї вимови —
цього б і Демостен не доказав.

Прокуратор.

Так що ж робити?

Меценат.

Те, що я роблю:
привчати ласкою, дарами навіть,
всіх видатних чужинців Рим любити
Хто любить, той уподобитись може
до любого і тілом і душею.

Прокуратор.

Розніжило тебе те фільгелленство!
Цікавий знати, як би ти, наприклад,
збірав податки «ласкою й дарами»?
Багато б назбірав!

Меценат, *сміючись.*

Ну, тут я мушу
зложити зброю. В цьому ти найдужчий!

Раб-атрієнзій, *увіходить.*

Прийшов Антей співець.

Меценат.

А! Клич сюди.
Стій! Як Антей уже почне співати,
я знак подам, тоді хай танцівниці
сюди увійдуть. Тільки ж не раніше.
Гляди мені! Рушай! *Атрієнзій виходить*
Оці раби
псують мені раз-по-раз лад усякий.
На їхню думку, орґія — то скоки.

Антей, *у порога.*

Вітаю вас, преславні.

Меценат.

А, здоров!
Та ближче приступи. Коханцю музи
в порога перестоювать не личить.

Антей підходить ближче, але місця йому при столі нема, й він лишається стояти перед гостями, що лежать.

Меценат, *до гостей.*

Це, друзі, найкоштóвніща перлина
Коринтської затоки.

Антей.

Ти, преславний,
надмірну ласку положив на мене,
Коринтові ж оддав за мало чести.

Меценат.

Чому за мало чести?

Антей.

Бо не можна
злічити перлів нашої затоки
і зважити, котра з них найдорожча

Префект.

Любити рідне місто — це годиться,
але ж не треба забувати правди

і вдячности. Якщо в Коринті дійсне
є скілька перлів хисту і науки,
то це є Меценатова заслуга.

Меценат.

Моя заслуга півняча, мій друже.

Прокуратор.

Як розуміти цеє, Меценате?

Меценат.

Бо я на всяких смітниках громаджу
і там вишукую коштовні перли.

Префект.

Та ти ж їх не ковтаєш так, як півень,
але даєш в оправу. *Антей мовчки рушає.*

Меценат.

Стій, Антею!
Куди ти йдеш?

Антей.

Туди, куди належу

Меценат.

Я бачу ти обра́зився.

Прокуратор.

Це дивно,
які ті Греки всі вражливі!

Антей.

Справді,
це дивно, як ми досі не привикли,
що переможцям вільно називати
країну нашу смітником, а нас,
поки ми не в „оправі“, просто сміттям.

Меценат.

Мойому слову ти дав колючки,
але не я. Уся моя вина,
що мій язик був якось послизнувся,
але ж його боги слизьким створили.
Винуй Юпітера, чи Прометея —
ти краще знаєш, хто з них більше винен.

Префект.

А я, минаючи усякі вини,
вертаю до заслуг. Мій Меценате,
цей раз я маю затягти позов
супроти тебе.

Меценат.

Як?

Префект.

Бо цю перлину
не ти, а я, відкрив уперше.

Меценат.

Справді?

Префект.

О, це не та́їна! Колись я тута
відкрив, чи краще мовити, закрив
гетерію співецьку потаємну.
Товаришем у ній був наймолодшим
оцей співець. Я ощадив його,
вважаючи на молодощі ніжні,
і він один лишився з товариства,
бо, знаю добре, більше в цілім краю
гетерій не було, нема й не буде.

Антей.

Ти помиляєшся, ще є одна

Префект.

Де?

Антей.

На Парнасі. Дев'ять і один
там сходяться на орґії таємні
і закриваються від ока влади
густими хмарами.

Меценат.

Ха-ха! Це влучно!

Префект,

змінивши свій одноманітно-недбалий тон на гризький.

Не так то вже і влучно, Меценате.
Ті „дев'ять і один" — Феб і Камени —

зовсім то не гетерія таємна,
а хор панеґіристів. Їм же треба
амброзію та нектар заробити,
то й мусять панеґірики співати.

Антей.

Кому?

Префект.

Звичайне, ґенієві Риму.
Парнас, Олімп і всі святії гори
тепер в його імперію дістались,
і тільки тим богам живеться добре,
що мають гідність римських громадян,
або, принаймні, ласку мецената
всесвітнього, а той є — ґеній Риму.
Котрі ж боги йому не покорились,
ті вигнані були або й розпяті.

Антей.

І що ж? Вони від того повмірали?

Меценат,

нишком, нахилившись до Префекта.

Мій друже, вибачай, але юрбі
ці жарти можуть видатись блюзнірством.

Префект, *ізнову здержано.*

Нехай боги простять, не міг Римля́нин
останнє слово полишить за Греком.

Меценат, *голосно до Антея.*

Людськóю мовою ми наситились.
Час обізватись мовою богів
тобі, Антею.

Антей.

Вибачай, преславний,
мені не хоче муза помагати,
либонь, вона сьогодні неголодна,
а я без неї, мов безструнна ліра.

Меценат.

Невже це друг мій одібрав їй настрій?

Префект.

За правду перепрошувать не буду,
а музі, що сьогодні неголодна,
слід пам'ятать, що й у богів є завтра
лише тоді, коли його заслужать.

Антей.

Нераз, хто забувається про завтра,
той має вічність.

В атріумі чутно гомін.

Меценат.

Що це там за гомін?

Атрієнзій, *із порога.*

Преславний пане, там якась Грекиня,
прийшла й дозвóлу просить уступити,

щоб тут постояти коло порога,
поки співець Антей співати буде.

Меценат.

Та хто ж вона? Якого стану?

Атрієнзій.

Каже,
що є вона Антеєва жона.

Меценат.

Що ж, хай увійде.

Атрієнзій виходить. На порозі з'являється Нериса і вклоняється мовчки.

Антей.

На що це, Нерисо?

Нериса мовчить і соромливо закривається покривалом.

Антей.

Вернись додому!

Меценат.

Вибачай, Антею!
Тут я господар, і не дозволяю
своїх гостей нікому проганяти.
Ти вільний зоставатися, чи ні,
але й твоя жона таксамо вільна,
поки вона в гостині в Мецената.

Антей.

Ти хочеш тут лишитись?

Нериса, *тихо, але твердо.*

Я лишуся.

Прокуратор, *тихо до Мецената.*

Це ти не дурно так, — вона зґрабненька.
І звідки він узяв собі цю німфу?

Меценат.

Такі ніжки бувають лиш в Танаґрі.
Мені повір, я знаюся на тóму. *До Нериси.*
Чи ви давно по шлюбі?

Нериса.

Перший місяць.

Меценат, *до Антея.*

О, то невже тобі, Антею, треба,
ще й муз до помочі в медóвий місяць?
Ти й так повинен би співать, як бог,
коли ця ґрація перед тобою!
Але чого ж вона під покривáлом?

Антей.

Так звичаї еллинський жінкам велить

Меценат.

Але в моїй госпóді звичаї римський,
і він свої вимоги має. Мусиш
дозволити дружині відслонитись.

Нериса, не ждучи Антеєвої відповіді, відкриває обличчя й соромливо поглядає на Мецената.

Меценат.

Боги мої! Ви подивіться, друзі!
Це ж тая марморова Терпсихора,
що я купив учора від Федона!
Це ви́падок? Ні, ви́падків таких
не може бути! *До Нериси.* Він різьбив із тебе?

Нериса.

Так, пане.

Меценат.

Що ж, ти й танцювати вмієш?

Нериса.

Не знаю . . .

Меценат.

Як не знаєш? Терпсихора
не знає, що вона богиня танцю?

Антей.

Це значить, що вона не танцівниця
і поза домом танцювать не вміє.

Меценат.

То я прийду колись до твого дому

Антей.

Це буде честь мені. Але не знаю,
чи трапиться тобі Нерису бачить,
бо мати, жінка і сестра у мене
перебувають завжди в ґінекею,
а я ж тебе не смію там вітати.

Меценат.

Недобрий зничай ваш!

Антей.

Такий він здавна, —
не я його, преславний, встановив.

Прокуратор.

Але ти радо з нього користаєш!

Меценат.

Що ж, це не диво. Заздрощі Антея
я розумію. Отже й я поставив
не в атріум камінну Терпсихору,
а в свій таблін, щоб не профанувалась.

Антей, *щиро.*

За це тобі я справді винен дяку!

Меценат.

Так докажи ж нам ділом тую вдячність,
а власне, співом. *До раба.* Принеси, Евтиме,
ту ліру, що сьогодні я купив.

Евтим приносить велику, пишно оздоблену ліру.

Антею, цяя ліра – дар всесвіта,
бо роги в неї з тура пущ ґерманських,
слон африканський дав оздоби з кости,
край арабійський золота прислав,
а дерева — індійський ліс таємний,
мозаїка прийшла з країни Сінів,

найкращі в світі струни італійські
оправлено в британське ясне срібло.

Антей.

Лиш еллинського в ній нема нічого?

Меценат.

Вся буде грецька, як твоєю стане,
бо ти її дістанеш в дар од мене,
коли вподобаєш. Торкни їй струни.

Антей,

торкає струни недбало, не беручи з рук раба. Струни озиваються тихим, але на-прочуд гарним і чистим голосом, Антей іздрігається від подиву.

Який прекрасний, надзвичайний голос!
Дай ліру, хлопче! *Бере до рук ліру.* Ох, яка важка!

Меценат.

Ти сам її держать не потребуєш,
на те є раб. Евтиме, на коліна!
І так держи, як цей співець накаже.

Евтим стає на коліна й піддержує Антеєві ліру.

Антей.

Ні, їй не слід звикати до такого.
В своїй оселі я рабів не маю,
і прийдеться їй висіти в повітрі
на ремінці.

Меценат.

Рапсодів давніх спосіб!
Це дуже гарно! Почепи, Евтиме,
її отам, де тая лямпа висить.

Евтим чіпляє ліру на великий канделябр, знявши з канделябра велику лямпаду. Антей зіходить на поміст і торкає струни сильніше, ніж уперше. Почувши той акорд, Хілон і Федон схоплюються на рівні ноги.

Хілон,

до товаришів-хористів, що сидять там же за задніми столами, зайняті їжею й балачками.

Товариші! Мовчіть! Антей заграв!

Федон.

Антею! Заспівай епіталаму!

Антей спиняється, спускає руки і схиляє голову

Павза

Меценат.

Антею, що тобі? Чи ти недужий?
Чи, може, ліра ця тобі незручна?

Нериса,

до Мецената, озиваючись од порога.

Мій чоловік недавно встав з недуги.

До Антея обайливо й ніжно.

Антею, ти зовсім не р зважаєш

своєї сили. Краще вже дозволь
мені за тебе доказати вдячність
преславному. Хоч я не танцівниця,
та потанцюю, як в Танаґрі звичай,
як матінка навчила. Хай пробачать.

Меценат.

Я згоджуюсь, хоча було б ще краще,
як би в особах ваших поєднались
музика і танець в одне подружжя.

Антей.

Моя жона зовсім не розважає
своєї мови. Чуюся на силі
і гратиму й співатиму — без танців.
Так прошено мене, так обіцяв я,
а твій танець, Нерисо, не для орґій.
Спинився я тому, що добірав
у пам'яті своїй доречних співів.

Федон.

Співай епіталаму! Це до речі!

Антей.

Ні, не до речі, — ми не на весіллі.

Меценат.

Чому ж? Ти уяви, що в цьому домі
шлюб одбувається Еллади з Римом.

Антей.

Я бачу орґію перед собою,
то й спів пригадується не весільний,
скоріш вакхічний.

Прокуратор.

Ба, воно ще й краще!

Антей знов приступає до ліри. Меценат подає знак гостям, щоб мовчали; гомін розмов істихає, тільки часом чутно бренькіт посуду там, де гості п'ють. Антей першу стрічку промовляє повагом і без музики, далі раптом, без прелюдії, починає співати, приграючи собі гучно, впевнено, в темпі вакхічного танцю.

Антей.

Тепер, всевітній даре, послужи мені.
Дзвени! Дзвени! Грай! Грай!
Духа орґії нам збуди!
Голос дай німоті рабів!
Розворуш нам оспалу кров,
Розмах дай нашій силі скритій!

Меценат дає знак атрієнзієві, вбігають танцівниці й корибанти й пускаються в вакхічний танець.

Ми вакхічний почнем танець!
Змінить орґію шал весни!
Зникне холод і жах із душ,
Як від сонця нагірний сніг!
Діонісе! З'яви нам диво!

Грає в тім же темпі приспів без слів і не завважує, що Нериса незамітно опинилася в гурті танцівниць. Згодом Антей міняє темпо на повільніше й лагідніше, з иншого тону.

Мірного танцю
Лад гармонічний,
Тихе да яснеє літо
Прийде по буйній, гучній весні,
І запанує урочисте свято.

При зміні темпа танцівниці спинились, одна Нериса танцює, все держачись позад Антея; танцює безпучно, тихо, плавко, мірно. Антей усе не бачить її, захоплений грою, і знову бере попереднє темпо, тільки з більшим завзяттям.

Дзвени! Дзвени! Грай! Грай!
Дай почути нам яру міць!
Дай сп'яніти з надміру сил . . .

Танцівниці й корибанти знов оточили Нерису вакхічним колом, але Меценат спиняє їх раптовим рухом і гучним покликом.

Меценат.

Спиніться всі! Нериса хай танцює!

При цьому поклику Антей іспиняється, обертається й не може відразу отямитися з дива та урази, побачивши Нерису на чолі танцівниць. Меценат, завваживши те, сплескує в долоні.

Меценат.

Музики! Гей! Танець вакхічний грайте!

З'являються музики з подвійними флєтами, кимвалами, тимпанами, грають вакхічний танець. Нериса, після короткого збентеження, блиснувши очима, пускається у прудкий танець, із несамовитими, але гарними рухами менади. Дехто з гостей приплескує їй у-лад долонями та прикляскує пальцями. Меценат, рухом закликавши Евтима, шепнув йому на вухо, той приносить оздобну скриньку й подає її Меценатові.

Антей.

Нерисо! Годі!

Меценат.

Ні, танцюй, богине!

Танцюй, прекрасна музо Терпсихоро!

Виймає із скриньки діямантове намисто, здіймає його обома руками вгору й вабить ним до себе Нерису. Нериса, не перестаючи танцювати, наближається до Мецената, очі її горять, рухи нагадують зґрабні викрути хижого звіряти. Гості зриваються з місць і товпляться, намагаючись кожне краще бачити Нерису. На неї сиплються квіти і грім оплесків.

Голос із хору панеґіристів.

Це наша муза!

Прокуратор, *ласо.*

Гарна, гарна штучка!

Префект.

Ця муза, певне, з голоду не згине.

Нериса, зближившись до Мецената, стає перед ним на одне коліно й одхиляється назад, немов готова впасти від знесилення, але роскішна й зальотна усмішка грає на її устах. Прокуратор кидається піддержувати її, але Меценат попереджає його, надівши Нерисі намисто на шию й тим самим рухом піддержавши її.

Нериса.

Мій пане, дякую!

Хоче поцілувати його в руку,

Меценат.

Не так, безсмертна!

Цілує її в уста. Нериса встає.

Префект,

із місця посуваючися трохи на льожі і простягаючи чашу з вином.

Ходи, вакхантко, відпочинь край тигра!

Нериса, усміхнувшись, подається до нього. В юрбі стриманий сміх. Антей раптом зриває ліру з канделябра й кидає її з розмаху в Нерису. Нериса заточується й падає додолу.

Нериса.

Рятуйте! Він мене убив . . .

Антей нахиляється до неї й бачить, що вона конає.

Антей, *тихо й наче спокійно.*

Убив . . .

Префект, *гукає рабам.*

Сюди віґілів!

Антей.

Стій, дай закінчити!

Здіймає з ліри одну струну. Звертається до Хілона й Федона, що стоять попереду юрби.

Товариші, даю вам добрий приклад.

Задавлюється струною й падає мертвий край Нериси.

Пояснення.

Авґуст — перший римський цісар (33. перед Хр. — 14. по. Хр.)

Амброзія — їжа богів; кожному, що їв її, вона давала безсмертність і вічну молодість. „Заробити амброзію й нектар“ (стор 64.) у іронічному значінні — заробити на життя, на прожиток.

Академія — звалася первісно школа грецького фільософа Плятона в Атенах (див. „Заг. Бібл.“ ч 164/65 стор 25.); в пізніщих часах, за Римлян, цю назву прикладали до вищої наукової або мистецької установи, а ще частіще звали академією товариство людей науки.

Андромеда — дочка етіопського царя Кефея й Касіопеї, яка вихвалювалася перед Нереїдами, морськими богинями, що вона краща за них. За те Посейдон, бог моря, наслав на Етіопію дракона, що пожирав людей. Щоб увільнитися від потвори, Кефей, слухаючися пророчні, пожертвував свою дочку, Андромеду, драконові, прив'язавши її на побережжі моря до скелі. Такою найшов її там грецький герой Персей, що й увільнив нещасну, вбивши потвору, й опісля одружився з нею. За геройські вчинки Паляда Атена по смерти Персея зробила його зіркою на небі і вмістила його побіч Андромеди, Кефея й Касіопеї, що теж поперетворювалися по смерти в зорі. (Ці ґрупи зір і досі називають іменнями цих грецьких героїв.)

Андроніт — чоловіча кімната у старовинних Греків.

Антиґона — героїня чудової траґедії грецького поета Софокля під тою ж назвою. Антиґона була донькою

тебанського короля Ойдипа, що, сам того не знаючи, оженився був із власною матіррю, й за те спало на нього й на його рід безліч нещасть. Довідавшися про те, хто його жінка, Ойдип покинув Теби, щоб спокутувати свій гріх, а за царство почали воювати між собою два сини його, Етеокль і Полінейк. Обидва вони полягли, а новий цар, їхній дядько Креон, видав гострий наказ не ховати тіла Полінейка за те, що він навів був на Теби чуже військо, воюючи з Етеоклем. Тоді Антиґона, шануючи пам'ять брата, таки не послухалася царя й покрила трупа брата землею, а за це Креон казав її живою замурувати у скелі, де вона й повісилась. Як про це довідався син Креона Гаймон, що кохав Антиґону, то, після гострої розмови з батьком, подався до скелі й над трупом милої сам відібрав собі життя. Геройський учинок Антиґони полягав у тому, що вона, маючи до вибору або царський наказ і життя, або божий наказ любити брата і смерть — вибрала друге.

Апольон, Фойб Апольон, — бог сонця, світла й головно музики, співу, поезії, всякого мистецтва й загалом усього, що гарне. Як опікун мистецтва, він стоїть у звязку з Музами і пробуває з ними на Парнасі; як приятель усього, що прикрашує життя, він звязаний із Харитами, богинями краси. Уява Греків змальовувала його собі з китарою в руці. *Не діткнений рукою Аполлона* = людина без мистецького таланту. *Аполлон один з богів не розлюбив Еллади* = що коли Греція все втратила, то їй тільки ще лишилося — мистецтво, поезія, спів.

Арка — кольони, сполучені поміж собою луками.

Атени — столиця Греції, за давніх часів осідок усякого мистецтва; туди їздили з усіх усюдів старовинного світа докінчувати науку.

Атріум (atrium) — у староримському домі крита частина, до якої входилося з сіней (vistibulum) головними дверима, й де стояло домашнє вогнище (відтіля

й його назва, бо — ater = чорний, од диму). Atrium було осередовищем римського дому; тут стояло ще подружнє ліжко, ткацький верстат для невольниць, статуї домашніх богів, скриня з грішми. З розвитком роскошів у Римі atrium перемінилося в кімнату принять, тим то й чудово та пишно було влаштоване.

Атрієнзій — невольник, прислужник, який мав дбати про те, щоб у atrium було все як-найкраще; він сповіщав хазяїна про прихід гостей.

Афродита — богиня любови й пристрасного кохання; про неї казали, що вона заводить подружжя між людьми, які кохають одне одного.

Бакх [Вакх] — бог вина, життєвих радощів та рознузданої веселости; крім того, його вважали за опікуна співу й любови. В його честь справляли в Римі свята, т. зв. бакханалії, — мішанина орґіястичних (див. орґія) і містерійних (див. містерія) обходів, що відбувалися ночами й часто були сполучені з дикою розпустою. Перед у тих святах вели бакханти й бакхантки (менади), Бакхові жерці і жрекині, що виводили в його честь дикі танці. *Бакхічний спів* — спів у честь бога Бакха — виславлював побіч самого бога, життєву радість.

Віґілі (vigiliae) — нічна сторожа, в одміну до денної, що звалася: excubiae; віґілій було чотирі на ніч.

Гаймон — одна з дієвих осіб траґедії Софокля „Антиґона". Коли батько його Креон засуджує Антиґону на смерть, Гаймон гострими словами дорікає батькові за його вчинок; оце місце траґедії має на думці Л. У.; див. ще „Антиґона".

Гетерії — звались у старій Греції товариства однодумців, що помагали одні одним у якійся справі. Гетерії набрали великого значіння в часах партійних звад у Греції, головно, в Атенах; тоді члени гетерій складали між собою присягу на те, що робитимуть усе таємно й не зрадять ні перед ким ні товариства, ні його членів.

Стративши політичну незалежність, Греки часто складали між собою гетерії, й під тою притокою, що займаються музикою, поезією й. т. д. проводили свої політичні пляни. Тим то Римляни й переслідували гетерії. Звичай творити гетерії протягся у Греції до самого XIX. ст.; там підховувались герої, що пізніще билися з Турками за незалежність рідного краю.

Гомер — мітичний грецький співець; йому приписували дві великі народні грецькі епопеї Іліяду й Одисею.

Горацій (Quintus Horatius Flaccus) — один із найвизначніщих римських поетів (65. р. перед. Хр. — 8. р. по Хр.), із часів цісаря Авґуста вніс у латинську поезію грецькі поетичні форми, наслідуючи грецьких поетів Алькайя й Сапфону. Він стояв близько до цісаря Авґуста й мав велику ласку в його приятеля Мецената, тим то в офіціяльних колах зискав собі славу найбільшого римського поета.

Ґінекей — жіноча кімната у Греків.

Ґраната (punica) — кущ із чудовим, гаряче-червоним квітом; ґранатове яблуко — символ бога Бакха.

Ґрації, по грецьки, Харити — богині краси, принади; в перенесеному значінні ґрація = красуня.

Демостен — найславніщий атенський і взагалі найбільший старовинний речник (383—322 пер. Хр.). Ще дитиною він поклав собі стати промовцем, хоч сам був слабого здоровля, мав слабий голос і хиби в вимові (кажуть, що не вмів говорити „р“, тому клав собі камінчик під язик і довго тріпотів язиком; голос поправив собі, бігаючи здовж моря й перекрикуючи його шум під час бурі). Його промови, повні жагучої любови до батьківщини, звернені проти македонського короля Филипа, що зазіхав на волю Греції, зокрема ж на незалежність Атен.

Дещиця — дещо, трохи.

Діоніс — див. Бакх; *таємниця Діоніса* — містерія, див, далі.

Discobolos — дискокид, той, що вміло кидав тяжким мідяним кружалом — одна з улюблених і важких вправ на старовинних грецьких грищах.

Доречний — такий, що до речі, що підходить де й коли.

Evoe Bacche — виклик, яким бакгантки вітали бога Бакха.

Електра — дочка мікенського короля Аґамемнона, що помогла свойому братові Орестові помститися за смерть свойого батька, вбитого матіррю Клітаймнестрою у змові з другим її чоловіком Айґістом. Поетка має на думці драму Софокля „Електра“, темою якої й є помста Електри.

Епіталама, лат. **epithalamium**, грец. ἐπιθαλάμιος (дод. ὕμνος) — у старих Греків і Римлян весільна пісня, яку співали, давнім звичаїм, здебільшого, хорами перед спальнею (**thalamus**) новоженців. Пізніще звали епіталамами кожний весільний вірш.

Жонґлер — штукар.

Колекція — збори (ріжних пам'яток, книжок, метеликів і т. д.)

Камени — староіталійські богині, що пробували в джерелах, співали та пророчили; їх змішували часто з музами.

Кимвал — цимбали.

Кон — сцена.

Корибанти — жерці богині Кібелі (богиня землі у Фриґії), що сповняють свою службу в дикому захваті, серед приглушливої музики та танців, зі зброєю в руках.

Корифей — у старовинних Греків провідник хору (співаків) у театрі, або головний співак; пізніще — провідник балету й забав.

Кратер — посуд на вино, жбанок.

Курево = дим.

Лавреат — увінчаний лавром, у заслугу за відзначення на полі поезії, фільософії, чи чого инчого.

Ляокоон — жрець бога Апольона у місті Трої; він остерігав Троянців перед деревляним конем, якого Греки

покинули були перед мурами міста й самі ніби-то відплили додому, й кинув був навіть своєю списою в нього. Але, коли приносив на берегу моря жертву богові Посейдонові, з моря виповзли дві гадюки й, серед страшних мук, задавили й його самого й його двох синів (Л. У. називає Ляокоона „*страдником за правду*“, бо його осторога була правдива: в череві коня поховались були Греки, що вночі вилізли звідтіля і знищили Трою.)

Мавзолєй — пишна гробниця, артистична будівля над гробом; назва мавзолєя пішла під царя Мавзоля в Малій Азії, що казав збудувати (350 пер. Хр.) таку будівлю над гробом своєї жінки Артемізії (ця будівля належала до т. зв. сімох чуд старовиного світа).

Медуза — найстрашніща з Ґорґон, богинь із гаддям, замісць волосся, з очима, на які, подивившись, кожний ставав каменем.

Менада — див. бакхантка.

Меценат — повіреник і приятель цісаря Авґуста, прихильник і опікун поетів та всяких мисців; у загальному значінні називають меценатом кожного, що чимось опікується (в Галичині — адвокатів).

Міми (лит. mimus) — означали первісно у Греків наслідувачів-жартунів, що показували свої штуки на майданах та забавляли ними людей. За римських часів звали мімами танцюр, що виводили свавільні танці, сполучуючи їх звичайно зі співами та діяльоґами; виводили вони їх, здебільшого, після театральних вистав щоб ними повеселити юрбу.

Містерії — у старовинних Греків таємні релігійні обряди та відправи, в яких могли брати участь тільки втаємничені до того люде. На ці обряди складалися жертви очищення, танці та співи — а щоб усе це мало характер таємничости, то все, здебільшого, відбувалося вночі, при світлі смолоскипів та з музикою. При приймаинню до містерій треба було відбути безліч цере-

моній, при чому провідник містерії (μυσταγωγός) відбірав од новика присягу, що мовчатиме й не зрадить своїх товаршів, ні себе. Новоприняті звалися *місти*, цілком утаємничені — *епопти*. Бували ріжні містерії, присвячені ріжним богам, у залежности від того, де якого бога найбільше почитали. Здебільшого, вийшли вони з почитання бога Діоніса.

Музи — первісно богині ритму і співу, пізніще — всякого мистецтва й наук, їх налічували 9; за найулюбленіщий осідок муз уважали гору Гелікон, але ж вони радо перебували й на Парнасі.

Нектар — напиток богів, що давав їм безсмертність.

Ніке — богиня перемоги; її в'являли собі з крилами й галузкою лавра в руці, якою вона мала ніби то вінчати переможця.

Німфи — грецькі пів-богині, персоніфікації сил природи, пробували все в товаристві вищих богинь; звичайно їх уважали за прихильні, доброзичливі богині, що пробувають скрізь: у деревах, джерелах, горах, по печерах, садять дерева, танцюють, граються й т. д.

Обол — старогрецька срібна або мідяна монета ($^1/_6$ драхми = $13^1/_3$ шагів, або $6^2/_3$ копійки) — 2 оболі вкладали мерлому в уста на заплату за перевіз до підземелля.

Олімп — гора у Греції, на границі Тесалії [2973 m заввишки; в старовину казали, що вона вічно покрита снігом і хмарами] — її вважали осідком богів, що там мали свої палати, відбували під проводом Зевеса наради й бенкетували.

Опука — м'яч, пилка, галка.

Орґія — первісно обряди підчас жертв у честь богів; пізніще звали орґіями святі установи *(правдива орґія — встанова божа)*, через які людина очищувалася і зближалася до богів (елевзинські в честь богині земних плодів Деметри) і з цього боку орґії означали те саме, що містерії. В багатьох місцях орґії [в честь бога

Діоніса] були сполучені зі свавільними веселощами та розпустою, з незвичайними танцями та такими ж співами — тим то цю назву тепер прикладають до розпусних забав, у яких не знають міри ні їжі, ні напиткам, ні масним жартам.

Охвітний — приємний.

Панеґірики звалися первісно промови на святочних зборах, промови, що своїм змістом і блискучою формою мали з'єднати оплески юрби; пізніще почали звати панеґіриками похвальні промови в честь поодиноких осіб, як це було звичаєм передусім за римських цісарів. У римській літературі були в моді й віршовані панеґірики, похвальні пісні в чиюсь честь (звичайно з великими переборщеннями). Панеґіристами звали промовців, поетів, що виголошували панеґірики.

Парнас — гора у Греції, де радо перебували Музи; там було відоме кастальське джерело, звідкіля пили, щоб набратись натхніння для поезії і пророкування.

Патера (patera) — плеската, округла глиняна або металева посуда, часто з вушком, якої вживали при жертвах, зливаючи з в честь бога вино [лібація]. Відповідне місце поеми [стор 32.] так слід розуміти, що, мовляв, не треба бути аж скульптуром [мисцем], щоб зробити звичайну глиняну посуду [яку може зробити звичайний ремісник].

Персей — грецький герой, див. Андромеда.

Персефона — жінка Плютона, бога підземелля; викрадена від матері Деметри (богині землі), вона, на основі умови між матіррю й чоловіком, пів року пробувала в матері на землі [літо], й на пів року сходила до Тартару до чоловіка [зима].

Плектрон (plectrum) — патичок (із слонової кости, металю, дерева), яким у старовину били по струнах ґітари, ліри й т. д., як у нас цурка до гри на цимбалах.

Плютон — бог підземелля.

Префект — за римських цісарських часів начальник міста, іменований самим цісарем, у своїх руках мав велику владу — був неначе-б-то намісником цісаря й мав дбати про лад (поліційна служба) та безпеку міста й околиці на 100 римських миль довкола нього. Від присудів префекта була одинока апеляція — цісар.

Приміст — подій (podium).

Прокуратор — за римських цісарів був керманичем приватного маєтку цісаря і в маленьких провінціях заступав намісника [префекта].

Пролєтарії — за римських часів звалися ті, що не могли виказатися найнижчим цензом маєтку й увільнені були від воєнної служби й од податків. У поемі вживається цього слова на означення бідних, що їм видавали „дармові пайки“ — голотн.

Прометей — грецький півбог, що, за переказом, украв од богів вогонь і дав його людям, а за те боги наклали на нього дуже люту кару, прикувавши його до скелі та наставивши над ним вірла, що цілий день видовбував його тіло, яке вночі заростало. Його вважали скрізь добродієм людства, що за добре діло потерпів таку велику кару.

Рапсоди — звалися у Греків ті, що публично виголошували свої й чужі поезії (звичайно поеми Гомера). В деяких містах (в Атенах) уладжували публичні виступи рапсодів і за найкращі продукції давали нагороди.

Ретори — у Греків промовці й учителі красномовства, у Римлян — виключно вчителі. За римських цісарських часів були окремі школи реторів, де вчили не тільки красномовства, але й загалом зазнайомлювали з ріжними формами виголошування (й віршів).

Славутний — той, що зазнає слави.

Снага — талант.

Таблін (tablinum) — частина римського дому, між atrium і peristyllium (задня частина), де пробував і працював пан дому (теперішній кабінет).

Танаґра — місто у трецькій країні Беотії, знане в історії з перемоги Спартан над Атенцями (457 р. пер. Христ.)

Тартар — підземелля у Греків; туди сходили тіні померших по смерти.

Терпсихора — муза танцю й хорового співу.

Тимпан — рід бубна, обтягнутого перґаментом.

Тирса — степова трава (Stipa capillata), вигинається на вітрі мов кучері.

Тріклініум (triclinium) — у старовинних Римлян м'яка, вибита подушками лежанка, на якій лежали вони за їжею. Такі лежанки стояли з трьох боків квадратового стола (з четвертого боку раби подавали їжу), і з кожного боку було звичайно місце для трьох осіб; на кождому місці була спинка й подушечка, на яку спиралися лівою рукою. Середня лежанка (lectus medius) і ліва від неї (lectus summus) була для гостей, зправа сідав хазяїн і його сім'я.

Тріумвірат — у Римі назва всякої установи, зложеної з трьох людей; тріумвірат Плютона — це Мінос, Радамант і Айяк, підземні судді, що судили померших, допомагаючи тим богові підземелля, Плютонові.

Трохей — або хорей, двоскладовий ритм (метр) із наголошеним (довгим) першим складом.

Феб (Фойб) — назва бога Апольона (світлий, ясний) як бога сонця.

Фільгеллєн — прихильник Греків (у загальному значінні — бо ж у спеціяльному цею назвою означають людей, які словом і ділом підпирали Греків у їх визвольній боротьбі з Турками на початку XIX. ст.).

Харити — богині краси, фізичних і духових принад.

Хист — уживається в цілому творі у значінні — мистецтво, штука.

Юпітер — найвищий римський бог, як Зевес у Греків.

94—98. **Лепкий Б.,** Начерк іст. україн. літер., книжка II.
99. **М. Вовчок,** Інститутка.
100—103. **Антонович В.,** Коротка історія Козаччини.
104. **Аверченко,** Гуморески.
105. **Барвінок Г.,** Русалка.
106—107. **Лепкий Б.,** М. Шашкевич (Літ. хар. укр. письм. II).
108—110б. **Куліш П.,** Чорна Рада, повість.
111. **Толстой Л.,** Полонений на Кавказі, правд. подія.
112—113. **Берґзон Ан.,** Вступ до метафізики.
114. **Франс Анатоль,** Комедія про чоловіка, що оженився з немовою, жарт у 2 актах.
115—120. **Барвінський Олександер,** Спомини з мого життя, II.
121—123. **Кобилянська О.,** Земля I, повість.
124—126. **Кобилянська О.,** Земля II, повість.
127—128. **Шов Б.,** Цезар і Клеопатра, драма.
129. **М. Вовчок,** Не до пари, Два сини й инші оповід.
130—134. **Маковей О.,** Заліссє, повість.
135—139. **Кониський Ол.,** У гостях добре, дома ліпше, повість.
141—142. **Федькович Ю.,** Довбуш, траґедія.
143—144б. **Федькович Ю.,** Оповідання.
145. **Гринюк Лесь,** Весняні вечері, новелі.
146. **Леся Українка,** Орґія, драматична поема.
147. **Федькович Ю.,** Так вам треба, фарс.
148. **Федькович Ю.,** Як козам роги виправляють.
149—149а. **Шевченко Т.,** Музика, повість.
150. **Кропивницький М.,** По ревізії, комедія в 1 дії.
151—151а. **Шевченко Т.,** Артист, повість.
152—153. **Карпенко-Карий,** Бурлака, драма.
154. **Бобикевич О.,** Настоящі, комедія в 1 дії.
155—156. **Шевченко Т.,** Гайдамаки, поема.
157. **Федькович Ю.,** Люба́—згуба, повість.
158. **Шніцлер Артур,** Ляйтнант Ґустль, новеля.
159—160. **Левицький-Нечуй Ів.,** Пропащі, повість.
161. **Кобилянська Ольга,** Битва, нарис.
162. **Підмогильний В.,** В епідемічному бараці, нарис.
163. **Кобилянська Ольга,** Природа, новеля.
164—165. **Плятон,** Оборона Сократа, переклав В. Кміцикевич.
166—167. **Карпенко-Карий,** Житейське море, комедія.
168—170. **Єфремов С.,** М. Коцюбинський (Літер. характер. укр. письм. III).
171. **Маркс Карл,** Наймана праця й капітал.
172—173. **Мирний Панас,** Лихі люде, повість.
174—176. **Дорошенко Дм.,** П. Куліш (Літ. хар. укр. письм. IV).
177—179. **Містраль Фред.,** Спогади й оповідання.
180—182. **Коцюбинський М.,** Fata morgana.
183—184. **Костомаров М.,** Дві руські народности.
185—187. **Бойко В.** Марко Вовчок (Літ. хар. укр. письм. V).
188—189. **Ромен Роллян,** Вовки, револ. драма.

К. Г. РЕДЕР, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІҐУ.

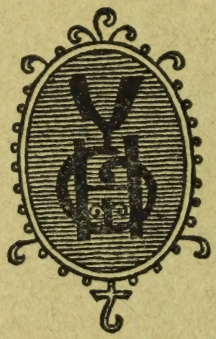

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

LU
K8624ny

583192
Kosach, Larisa Petrovna
Opria.
[Translit.: Orgiya.]